

Lalə Sabir qızı Sadıxova,
Azərbaycan Dillər Universitetinin
Psixologiya kafedrasının baş müəllimi
<https://orcid.org/0009-0006-1976-8628>
E-mail: lala.sadixova31@inbox.ru
[https://doi.org/10.69682/arti.2025.92\(4\).164-167](https://doi.org/10.69682/arti.2025.92(4).164-167)

TƏLƏBƏLƏRİ ÖYRƏNMƏYƏ HƏVƏSLƏNDİRMƏK ÜÇÜN RƏQƏMSAL TEKNOLOGİYALARDAN İSTİFADƏNİN SƏMƏRƏLİLİYİ PROBLEMİ

Lala Sabir Sadıkhova,
senior lecturer of the department of Psychology at
Azerbaijan University of Languages

THE PROBLEM OF THE EFFECTIVENESS OF USING DIGITAL TECHNOLOGIES TO MOTIVATE STUDENTS TO LEARN

Лала Сабир гызы Садыхова,
старший преподаватель кафедры Психологии
Азербайджанского Университета Языков

ПРОБЛЕМА ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ МОТИВАЦИИ СТУДЕНТОВ К ОБУЧЕНИЮ

Xülasə. Elmi məqalədə tələbələrə öyrənməyə həvəsləndirmək üçün rəqəmsal texnologiyalardan istifadənin səmərəlilik problemi araşdırılır. Bunlarla yanaşı tələbələrə öyrənməyə həvəsləndirmək üçün rəqəmsal texnologiyalardan istifadə imkanları, rəqəmsallaşma kontekstində universitet tələbələrinin təhsil və peşə motivasiyasının inkişaf xüsusiyyətləri nəzərdən keçirilir. Rəqəmsal texnologiyaların ali təhsildə tətbiqi ilə bağlı mövcud vəziyyətdə yaranan ziddiyyətlərin elmi şərhə verilir.

Açar sözlər: universitet tələbəsi, ali təhsil, təhsil ehtiyacları, öyrənmə motivasiyası, rəqəmsal öyrənmə texnologiyaları

Abstract. The scientific article considers the problem of the effectiveness of using digital technologies to motivate students to study. In addition, the possibilities of using digital technologies to motivate students to study, the features of the development of educational and professional motivation of university students in the context of digitalization are considered. A scientific interpretation of the contradictions arising in the current situation regarding the use of digital technologies in higher education is given.

Keywords: university student, higher education, educational needs, learning motivation, digital learning technologies

Аннотация. В научной статье рассматривается проблема эффективности использования цифровых технологий для мотивации студентов к обучению. Кроме того, исследуются возможности использования цифровых технологий для мотивации студентов к обучению, особенности развития учебной и профессиональной мотивации студентов вузов в условиях цифровизации. Дается научная интерпретация противоречий, возникающих в современной ситуации относительно применения цифровых технологий в высшем образовании.

Ключевые слова: студент вуза, высшее образование, образовательные потребности, учебная мотивация, цифровые технологии обучения

Proqram təminatının təkamülü və universitet təhsilinə yeni yanaşmalar rəqəmsal texnologiyalardan istifadəni xüsusilə vacib edir.

Rəqəmsal texnologiyalar getdikcə daha geniş yayılır və bu da onların istifadəsinin cari təhsil fəaliyyətinin aparılması üçün zəruri olacağı mə-

qama gətirib çıxarır. Bu baxımdan, universitet tələbələrinin təhsil motivasiyasının stimullaşdırılmasında rəqəmsal texnologiyaların imkanları məsələsinin öyrənilməsinə tələbat vardır.

Bu imkanları dərk etmək və onların köməyi ilə universitetin təhsil rəqəmsal resurslarından istifadə edərək tələbələrin öyrənməyə marağını dəstəkləmək, onların müstəqilliyini inkişaf etdirmək lazımdır. Rəqəmsal məzmunun məxfilik, təhlükəsizlik və əlçatanlıq məsələləri də az əhəmiyyət kəsb etmir. Rəqəmsallaşmanın universitet müəllimlərinin motivasiyasına, tədrisdə innovativ yanaşmalar üçün yeni yolların açılması imkanlarına təsiri nəzərə alınmalıdır. Universitetlərdə yeni texnologiyalardan mümkün qədər səmərəli istifadə etmək ali təhsildə tədris prosesinin rəqəmsallaşdırılması problemi ilə bağlı tədqiqatların aktuallığını bir daha göstərir.

Rəqəmsal texnologiyaların ali təhsildə tətbiqi ilə bağlı mövcud vəziyyət bir sıra ziddiyyətlərlə mürəkkəbləşir:

1) Tələbələrin maraqları və ehtiyacları arasında ziddiyyət. XXI əsrdə doğulan gənclərin nəslə sünü intellekt və artırılmış reallıqsız dünyanı təsəvvür edə bilməz. Rəqəmsal texnologiyalar tələbə gəncləri daha çox cəlb edir, onların peşə tələbatlarının qarşısını alır. Rəqəmsal məkanda ünsiyyət, təhsil məlumatlarının mübadiləsi məqsədilə tələbələrin əsas ehtiyacına çevrilir, gənclər gündə bir neçə saat sosial şəbəkələrdə vaxt keçirirlər. Universitetlər tərəfindən istifadə edilən rəqəmsal texnologiyalar heç də həmişə bu ehtiyacı nəzərə almır, onların həyata keçirilməsi təhsil motivasiyasını stimullaşdırır bilər.

2) Şəxsi məlumatların məxfiliyi ilə onların mühafizəsinin aşağı səviyyəsi arasında ziddiyyət. Ali təhsil müəssisələrində rəqəmsal texnologiyalardan istifadə tələbələrin şəxsi məlumatlarının təhlükəsizliyi ilə bağlı narahatlıq yaradır. Onlayn məxfiliyin qeyri-kafi təmin edilməsi də tələbələrin rəqəmsal öyrənmə alətlərinə inamını azalda bilər.

3) Yenilik və ənənə arasındakı ziddiyyət. Ali təhsil müəssisələrində rəqəmsal alətlər ənənəvi təhsili tamamlaya və gənc texnologiyayönlü nəslin keyfiyyətli təhsilə olan ehtiyaclarını ödəyə bilər. Bu müəllimlərin və universitet rəhbərliyinin müqavimətinə səbəb ola bilər.

Belə ki, rəqəmsal texnologiyalar vasitəsilə tələbələrin təlim motivasiyasının formalaşdırılması

üzrə tədqiqatların aparılması bu texnologiyalardan istifadə zamanı yarana biləcək ziddiyyətlərin öyrənilməsi və aradan qaldırılması üçün zəruridir. Bu da, öz növbəsində, müasir universitetlərdə tədris prosesinin səmərəliliyinin artmasına səbəb olar. Təhsil motivasiyası və onun formalaşması pedaqogika və psixologiyada hərtərəfli öyrənilmiş problemdir, çünki o, təlim prosesinin effektivliyini böyük ölçüdə müəyyən edir. *V. P. Kaşirin* motivi insanı hərəkətə keçməyə stimullaşdıran ehtiyac və ya ehtiyacları toplusu kimi müəyyən edir [3]. O, yazır ki, motivlər insanın müəyyən ehtiyaclarının yaranması nəticəsində yaranan fəaliyyət və davranış üçün daxili stimullardır.

Mahiyyət etibarilə, motivlər insanın ehtiyaclarının ifadə olunduğu üsula çevrilir. *P.M. Yacobson* şəxsiyyətlərarası ünsiyyət kontekstində motivləri başa düşməyin vacibliyini qeyd edir. İnsanlar arasındakı bütün qarşılıqlı əlaqələrin əsasını onların həm aşkar, həm də şüursuz ola bilən daxili istəkləri və məqsədləri təşkil edir. Onun fikrincə, insan fəaliyyətinin istənilən formasında uğur bu motivləri dərk etməkdən başlayır.

P.M. Yacobson təhsil prosesində motivasiyanın rolunu xüsusilə vurğulayır. O, iddia edir ki, öyrənmənin effektivliyi əsasən tələbənin yeni şeyləri öyrənmək üçün daxili istəyindən asılıdır. *N. V. Bordovskaya* motivi insanın iş, ünsiyyət, davranış kimi müxtəlif fəaliyyət növlərinə daxili istəyi kimi təsvir edir. Bu istək konkret şəxsi ehtiyacların ödənilməsi prosesində yaranır. *N.V. Bordovskayanın* fikrincə, motivasiya həyatı, bioloji və sosial ehtiyaclar da daxil olmaqla geniş spektrli ehtiyacları ödəmək istəyinə əsaslanır [1].

Rəqəmsal texnologiyalar tələbələrin cəmiyyətdə dominant ideyaları ilə müəyyən edilən yeni təhsil ehtiyaclarını formalaşdırır – maddi artım, statusun yüksəlməsi, mənəvi baxımdan özünü təsdiqləmə, sosial uyğunlaşma, özünüreallaşdırma. Mövcud şəraitdə **obyektiv ehtiyaclar** İKT sərəfələri, onların tətbiqi ilə bağlı fəaliyyət sahələri, fərdi təhsilin innovativ formaları sahəsində müəyyən bilik və bacarıqlara ehtiyac kimi görünür. **Subyektiv ehtiyaclar** ünsiyyət ehtiyacı (məsələn, müəllimlər və digər tələbələrlə həm oflayn, həm də onlayn), yerinə yetirilən tapşırıqğa tez cavab almaq ehtiyacı, xüsusi olaraq

rəqəmsal təhsil mühitində dəstək və təşviq (tez cavab və müəyyən təbliğat) daxildir.

Müasir ali təhsil müəssisələrinin müəllimlərinin vəzifələrindən biri də müasir tələbələrin idrak ehtiyaclarını bilmək və onları təhsilə həvəsləndirmək üçün rəqəmsal texnologiyaların imkanlarından istifadə etməkdir. Rəqəmsal texnologiyaların təhsilə təsirini təhlil edən müasir xarici və yerli nəşrlər rəqəmsal vasitələrin müsbət motivasiya təsirini aydın şəkildə qeyd edir.

Tələbələrin akademik intizamının öyrənilməsinin başlanğıcından rəqəmsal alətlərdən istifadədə fəal iştirakı və cəlb edilməsi öyrənməyə marağı inkişaf etdirmək və saxlamaq üçün əsas elementlər kimi təqdim olunur. Tələbələr rəqəmsal məkanda potensial məxfilik və təhlükəsizlik problemləri haqqında məlumatlandırmaq, onlara mümkün mənfi ssenarilərin qarşısını almaq üçün strategiyalar təklif etmək vacibdir. Bu tövsiyələr rəqəmsal texnologiyaların seçimi və istifadəsinin əsas rol oynadığı daha dərin və cəlbədicə tədris prosesinin təşkilinə xidmət edir. Rəqəmsal təhsil mühitinin təhlükəsizliyi problemi əhəmiyyətinə görə öyrənmə motivasiyasının əbədi probleminədən zəif deyil [5].

Yerli alimlər rəqəmsal texnologiyaların tələbələrin təhsil motivasiyasını stimullaşdırmağa biləcəyi yolları diqqətlə öyrənirlər. Xüsusilə, *E.V. Şibanova və K. A. Ziminanın* bu mövzuda apardıqları representativ tədqiqatlarda müxtəlif ixtisaslar üzrə 139 tələbə iştirak etmişdir. Nəticələr göstərmişdir ki, tələbələrin 65%-ə qədəri rəqəmsal alətlərə maraq göstərir və bu, onların istifadəsinin müntəzəmliyindən asılı olaraq artır. Müvafiq olaraq uzunmüddətli perspektivdə koqnitiv marağı və təhsil motivasiyasının artımını stimullaşdırır [7].

V.Q. Konyuxovun tədqiqatı rəqəmsal texnologiyaların təhsil prosesində tələbələrin müstəqilliyinin və məsuliyyətinin inkişafına verdiyi töhfəni vurğulayır. Burada texnologiyalardan istifadənin onların motivasiyasını artırmağa necə kömək etdiyi göstərilir. Müxtəlif rəqəmsal vasitələrin, o cümlədən oyun elementləri, media texnologiyaları və onlayn öyrənmənin effektivliyi və onların tələbələrin öyrənməyə marağının stimullaşdırılmasına müsbət təsiri təsvir edilmişdir [4].

Q.S. Məmmədovanın işində müasir tədris prosesi üçün informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının (İKT) əhəmiyyəti və onların

qeyri-standart şəkildə tətbiqi imkanları araşdırılır. Qeyd olunur ki, İKT tələbələrdə müstəqil öyrənmə vərdişlərinin aktivləşməsinə və əldə olunan biliklərin sistemləşdirilməsinə kömək edir. İKT sayəsində tələbələr müxtəlif tədris metodlarına çıxış əldə edirlər: şifahidən tutmuş axtarışa və yaradıcılığa qədər materialın öyrənilməsində müstəqillik və yaradıcılıq nümayiş etdirməyə imkan verir [6].

Müasir ali təhsil müəssisələrində tələbələrin təlim motivasiyasının inkişaf etdirilməsi probleminə baxılarkən qeyd olunur ki, təcrübəli və yetkin müəllimin canlı iştirakı ilə gənci təlim prosesinə cəlb etmək və təhsil motivasiyasını inkişaf etdirmək mümkündür.

Yüksək ixtisaslı və motivasiyalı universitet müəllimi tələbə ilə rəqəmsal öyrənmə vasitəsi arasında canlı rəyin təminatçısıdır. Bu da, öz növbəsində, ali təhsil zamanı peşəkar bacarıqların formalaşmasına təminat rolunu oynayır. Məqalədə rəqəmsallaşma kontekstində universitet tələbələrinin təhsil və peşə motivasiyasının inkişaf xüsusiyyətləri nəzərdən keçirilir. Yeni imkanlardan istifadə edərək tələbələrin müstəqil işini təşkil etmək üçün motivasiyanın inkişafı üçün ən təsirli üsullara diqqət yetirilir [2].

Tələbələrə texnologiyadan uğurlu və uğursuz istifadə nümunələri göstərmək, onları prosesa fəal cəlb etmək, ümumi marağı təşviq etmək və bu mövzuların müntəzəm müzakirəsinə dəstək vermək vacibdir. Hər hansı yeni rəqəmsal texnologiyayı tətbiq etməzdən əvvəl tələbələrə potensial məxfilik, təhlükəsizlik və əlçatanlıq problemləri haqqında məlumat verilməli və onların həlli üsulları müzakirə edilməlidir.

Rəqəmsal məkanda risklər haqqında tələbələrə məlumatlandırmaq üçün bir neçə üsul mövcuddur. Bunlara daxildir:

1. Müəllimlər və ya ekspertlər tərəfindən verilən mühazirələr və təqdimatlar İnternetdə müxtəlif növ təhlükələri vurğulaya bilər. Bu cür sessiyalar real həyat nümunələri ilə dəstəklənən kiber zorakılıq və kiber cinayəti əhatə edə bilər.

2. İnternet təhlükəsizliyi üzrə qısa onlayn kurslar və ya vebinarlar həm tələbələr, həm də rəqəmsal texnologiyaları öyrənən müəllimlər üçün faydalı ola bilər.

3. İnternet təhlükəsizliyinə dair məlumat kitabçalarının və ya vərəqlərin hazırlanması və yayılması da effektiv üsuldur. Əhəmiyyətli cəhət

tələbələrə onlayn dizayn alətlərindən istifadə edərək bu materialların yaradılmasına cəlb edilməsidir. Hazır resurslar kitabxanalarda və ya əlçatan ictimai yerlərdə yerləşdirilə bilər.

4. Müzakirə qruplarının və ya onlayn forumların təşkili (məsələn, MOODLE sistemi vasitəsilə) tələbələr və müəllimlər arasında rəqəmsal mühitdə təhlükəsizlik məsələlərinin müzakirəsini və təcrübə mübadiləsini asanlaşdırır.

5. Təhlükəsizliyə dair fərdi məsləhətlərin verilməsi fərdi dəstəyə ehtiyacı olan tələbələrə şəxsi məlumatlarını necə qorumaq barədə məsləhətlərə kömək edir.

Bu üsullar xüsusi ehtiyaclardan və mövcud resurslardan asılı olaraq ya kombinasiyada, həm də fərdi şəkildə istifadə edilə bilər.

Problemin aktuallığı. Tədqiqatın aktuallığı tələbələri öyrənməyə həvəsləndirmək üçün rəqəmsal texnologiyalardan istifadənin effektivlik problemini araşdırmaqdır.

Problemin elmi yeniliyi. Elmi məqalədə tələbələrə öyrənməyə həvəsləndirmək üçün rəqəmsal texnologiyalardan istifadə imkanları, rəqəmsallaşma kontekstində universitet tələbələrinin təhsil və peşə motivasiyasının inkişaf xüsusiyyətləri nəzərdən keçirilir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalədə ali və orta ixtisas məktəblərinin müəllimləri, tələbələr, magistrantlar və doktorantlar istifadə edə bilərlər.

Ədəbiyyat

1. Бордовская Н. В. Учебная мотивация как фактор развития терминологической компетентности студентов / Н. В. Бордовская, М. А. Тихомирова // Человек и Образование. 2017, №1 -с.9–13.
2. Ганичева И.А. Развитие учебно-профессиональной мотивации студентов в условиях цифровой трансформации образования // Человеческий фактор: Социальный психолог. 2023. № 4, -с.81–87.
4. Каширин В.П. Мотивация учебно-познавательной деятельности // Вестник Российского нового университета. Серия: Человек в современном мире. 2013. № 1. -с. 44–48.
5. Конюхов В.Г. О применении цифровых технологий для повышения познавательной активности студентов // Инновации. Наука. Образование. 2022. № 51. с.149–151.
6. Лазарева Л.В. Как цифровые технологии мотивируют студентов к обучению / Л. В. Лазарева, Н.М. Стяжкова // Вопросы журналистики, педагогики, языкознания. 2023. Т. 42, № 4. с. 658–671. DOI
7. Мамедова Г.С. Организация самостоятельной работы магистров с использованием информационных и коммуникационных технологий // Мир науки, культуры, образования. 2022, № 5. -с. 137–139.
8. Шибанова Ю.В. Цифровые технологии как средство развития учебной мотивации студентов среднего профессионального образования/ Ю.В. Шибанова, К.А. Зимина // Modern Science. - 2021.№ 1-2, с.- 335–338.

Redaksiyaya daxil olub: 10.06.2025